

**XXVII INTERNACIONALNI KONGRES IŽ
UPRAVLJANJA PROJEKTIMA
ZBORNİK RADOVA**

08-10.06.2023.

**INTERDISCIPLINARNOST
KAO KLJUČNA KARIKA
PROJEKTNE PROFESIJE**

ORGANIZATORI

UDRUŽENJE ZA UPRAVLJANJE PROJEKTIMA SRBIJE, Beograd

FAKULTET ZA PROJEKTI I INOVACIONI MENADŽMENT - Prof. dr Petar Jovanović, Beograd

PROGRAMSKI ODBOR

1. dr Vladimir Obradović, Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu, Srbija
2. dr Aca Jovanović, Dekan Fakulteta za projektni i inovacioni menadžment, Beograd, Srbija
3. dr Milena Jakšić, Dekan Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
4. dr Ivan Mihajlović, Mašinski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija
5. dr Ivana Berić, Fakultet za projektni i inovacioni menadžment, Beograd, Srbija
6. dr Marija Todorović, Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu, Srbija
7. dr Nada Štrbac, Tehnički fakultet u Boru, Univerzitet u Beogradu, Srbija
8. dr Marko Slavković, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Kragujevcu, Kragujevac, Srbija
9. Pukovnik doc. dr Ivan Vulić, Prorektor za nauku i istraživanje Univerziteta odbrane u Beogradu
10. dr Danijela Toljaga-Nikolić, Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu, Srbija
11. dr Radmila Miković, Fakultet za projektni i inovacioni menadžment, Beograd, Srbija
12. dr Filip Jovanović, Fakultet za projektni i inovacioni menadžment, Beograd, Srbija
13. dr Sergey Bushuyev, Kijevski nacionalni univerzitet za arhitekturu i građevinu, Ukrajina
14. Alexandr Tovb, Predsednik Ruskog udruženja za upravljanje projektima, Rusija
15. dr Joel Carboni, IPMA USA, Green Project Management, SAD
16. dr Constanta Bodea, Akademija za evropske studije, Bukurešt, Rumunija
17. dr Mladen Vukomanović, Građevinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
18. dr Ekaterina Khalimon, Državni univerzitet za menadžment, Rusija
19. Miguel Carvalho e Melo, predsednik APOGEP
20. Davor Žderić, direktor, GMP Gramont – NS

ORGANIZACIONI ODBOR

1. Sanja Stoilković, IPMA Srbija, Beograd
2. Vladana Stepanović, IPMA Srbija, Beograd
3. Sara Stojiljković, IPMA Srbija, Beograd
4. Mila Jovkić, IPMA Srbija, Beograd
5. Miloš Kozomara, IPMA Srbija, Beograd

Izdavač UDRUŽENJE ZA UPRAVLJANJE PROJEKTIMA SRBIJE – IPMA Srbija
Gospićka 12, Beograd.

Organizaciju XXVII Internacionalnog kongresa iz upravljanja projektima "Interdisciplinarnost kao ključna karika projektna profesije" podržalo je Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

PREDGOVOR

Udruženje za upravljanje projektima Srbije - IPMA Srbija, organizovalo je XXVII Internacionalni kongres iz upravljanja projektima. Ovogodišnji kongres zajednički su organizovali Udruženje za upravljanje projektima Srbije - IPMA Srbija i Fakultet za projektni i inovacioni menadžment - prof. dr Petar Jovanović.

Kongres pod nazivom „INTERDISCIPLINARNOST KAO KLJUČNA KARIKA PROJEKTNE PROFESIJE“, je održan sa idejom da otkrije i predstavi savremena teorijska saznanja i praktična dostignuća u oblasti upravljanja projektima. Kongres je okupio istraživače i eksperte iz prakse, koji su kroz plenarna izlaganja, različite sekcije, okrugle stolove i radionice prezentovali rezultate svojih istraživanja, praktična iskustva i inovativne ideje u oblasti upravljanja projektima, sa posebnim fokusom na važnost interdisciplinarnosti u ovoj dinamičnoj profesiji.

U današnjem svetu, u kome se tehnologija i društvo neprestano razvijaju, projektni menadžeri se suočavaju sa sve složenijim izazovima. Interdisciplinarnost postaje ključna komponenta za uspešno vođenje projekata, jer zahteva saradnju različitih disciplina, kao i sposobnost da se integrišu različiti pristupi i perspektive.

Zbornik radova predstavlja skup istraživanja i primera dobre prakse, nudeći nam uvid u različite perspektive i pristupe interdisciplinarnosti.

Nadamo se da će ovaj Zbornik pružiti inspiraciju i podsticaj svim profesionalcima u ovoj oblasti da razvijaju svoje veštine, grade mostove između različitih disciplina i ostvaruju uspeh u svojim projektima.

Hvala svim autorima koji su doprineli ovom Zborniku.

Beograd,

Predsednik Programskog odbora

septembar, 2023. godine

Prof. dr Vladimir Obradović

SADRŽAJ

PREDAVANJE PO POZIVU

<i>Vladimir Obradović</i>	INTERDISCIPLINARITY IN MANAGEMENT AND PROJECT MANAGEMENT.....	6
<i>Wu Changqi</i>	WHY BELT AND ROAD INITIATIVE WORKS? TEN YEARS AFTER.....	14
<i>Ding Ronggui</i>	BELT AND ROAD INITIATIVE: BUILDING PEOPLE COMPETENCIES FOR PROJECT MANAGEMENT.....	19
<i>Miroslav Mitrović</i>	INTERDISCIPLINARY PROJECT APPROACH OF SMART TECHNOLOGIES IN COMMERCE: SMART SHOP CONCEPT.....	23
<i>Ivan Vulić</i>	IZAZOVI UPRAVLJANJA IT PROJEKTIMA U ODBRAMBENOJ INDUSTRIJI.....	33

NAUČNI I STRUČI RADOVI

<i>Nikita Stepanov, Ekaterina Khalimon</i>	STUDENT BORROWING IN PROJECT MANAGEMENT PROFESSION: AN INSPIRING OPPORTUNITY OR A LIFETIME BURDEN?.....	42
<i>Marija Todorović, Rebeka Danijela Vlahov-Golomejić, Rok Petje</i>	PROJECT VALUE CHAIN.....	49
<i>Radmila Miković, Vladana Stepanović Amin Saidoun</i>	IMPORTANCE OF INTERDISCIPLINARY FUNDRAISING PROJECTS FOR STRENGTHENING THE PHILANTHROPIC VALUES OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS.....	54
<i>Ekaterina Khalimon, Irina Brikoshina, Artem Geokchakyan</i>	STUDY OF INTERNAL COMMUNICATION CHANNELS IN PROJECT MANAGEMENT IN RUSSIAN ORGANIZATIONS.....	61
<i>Laura Lasaitė</i>	THE ROLE OF ETHICS IN INTERDISCIPLINARY DIGITAL TRANSFORMATION: ACHIEVING EXCELLENCE THROUGH STAKEHOLDER COOPERATION AND SMART TECHNOLOGIES.....	69
<i>Nikola Jovanović, Nikola Miljković, Aca Jovanović</i>	UPRAVLJANJE IZRADOM MULTIDISCIPLINARNOG GLAVNOG RUDARSKOG PROJEKTA POSTROJENJA ZA OPLEMENJIVANJE UGLJA NA POVRŠINSKOM KOPU GACKO.....	84
<i>Aleksandar Neševski, Milena Knežević</i>	FINANSIRANJE SPORSTKIH DOGAĐAJA KROZ JAVNO-PRIVATNA PARTNERSTVA.....	92
<i>Vesna Tornjanski, Vuk Mirčetić, Stefan Milojević</i>	VOŽNJA PO TALASIMA KA ERI UPRAVLJANJA PROJEKTIMA SA ORIJENTACIJOM NA ČOVEKA.....	98
<i>Danijela Toljaga-Nikolić</i>	INTERDISCIPLINARNOST I ODRŽIVO UPRAVLJANJE PROJEKTIMA.....	111
<i>Jelena Grozdanović</i>	UPRAVLJANJE INTERDISCIPLINARNIM PROJEKTIMA I TIMOVIMA.....	117
<i>Dragan Tančić</i>	ZNAČAJ INTERDISCIPLINARNIH TIMOVA ZA OSTVARIVANJE IZVRSNOSTI U PROJEKTIMA.....	126

<i>Dražan Maravić, Ljiljana Maravić</i> PROJECT MANAGEMENT AND STRATEGIC FORESIGHT	139
<i>Tijana Obradović, Snežana Knežević, Vesna Bogojević Arsić</i> INTERDISCIPLINARY APPROACH TO FINANCE: SYNERGY BETWEEN TRADITIONAL, BEHAVIORAL AND. NEUROFINANCE.....	146
<i>Olga Tošić, Ognjen Nikolić, Marija Kuzmanović</i> PRIMENA PRINCIPA TEORIJE IGARA U AGILNOM RAZVOJU SOFTVERA	151
<i>Bojan Grebić, Danijela Ćirić Lalić</i> FOSTERING INTRAPRENEURSHIP: EMPOWERING INTERNAL INNOVATORS TO TRANSFORM BUSINESSES.....	157
<i>Lola Maričić, Selena Stanojević, Tamara Vlastelica</i> UNAPREĐENJE EFEKTIVNOSTI KOMUNIKACIJSKIH PROJEKATA KROZ SARADNJU SA INFLUENSERIMA	164
<i>Obrad Čabarkapa, Ljiljana Berezljjev, Bojana Ostojić</i> POŽELJNE OSOBINE I ZNANJA LIDERA	172
<i>Sara Stojiljković, Marija Todrović, Vladimir Obradović</i> UPRAVLJANJE LJUDSKIM RESURSIMA U PROJEKTNOM OKRUŽENJU: ULOGE NA PROJEKTU KOJE IMAJU TENDENCIJU DA NESTANU.....	178
<i>Marija Z. Ivanović, Đorđe Nedeljković, Zoran Stojadinović</i> VREMENSKA DISTRIBUCIJA UZROKA KAŠNJENJA KAO NOV PRISTUP OTKRIVANJU BAZNIH UZROKA KAŠNJENJA	184
<i>Milena Knežević, Vladimir Ristić, Slobodan Radojević</i> STRATEGIJSKO PLANIRANJE U FUNKCIJI FINANSIRANJA INTERDISCIPLINARNIH PROJEKATA.....	192
<i>Dragan Bojanić, Marina Bojanić, Vladimir Ristić</i> INTEGRISANOST PROJEKTNIH TIMOVA.....	199
<i>Nikola Knežević, Marija Grujić</i> BIM FOR EFFECTIVE PROJECT MANAGEMENT DURING THE EXECUTION PHASE.....	207
<i>Zoran Stojadinović, Marija Ivanović</i> PLANIRANJE, KONTROLA I UPRAVLJANJE PROMENAMA U JEDNOJ SOFTVERSKOJ APLIKACIJI.....	215
INDEKS AUTORA	224

ZNAČAJ INTERDISCIPLINARNIH TIMOVA ZA OSTVARIVANJE IZVRSNOSTI U PROJEKTIMA

Prof. dr Dragan Tančić, redovni profesor¹

¹*Institut za srpsku kulturu Priština–Leposavić, Republika Srbija*

Apstrakt: U savremenim društvenim i drugim uslovima prisutna su mnogobrojna istraživanja, projekti, o mnogim pojavama i procesima, u koja su uključeni kadrovi iz jedne ili više naučnih oblasti i doisciplina. U istraživačkoj praksi dosta su prisutni i najčešći jednostavni, intradisciplinarni projekti istraživanja, ali, nisu jedini. Analiza naučnoistraživačke i metodološke prakse otkriva postojanje više modela složenih istraživanja: a) model složenog projekta istraživanja sa potprojektima i b) model projekta istraživanja sa više posebnih istraživanja. Za njih je karakteristično da su njihovi projektni timovi sastavljeni od kadrova iz više naučnih oblasti i disciplina, naglasak je na interdisciplinarnom pristupu, kako bi se postigla visoka stopa izvrsnosti, pozitivnih rezultata, efekata i posledica prilikom projektovanja i rezultata istraživanje. Osnovni principi projektovanja i standardizacija se nužno odnose i projektne timove koji su uključeni u neki projekat. Specifičnosti složenih (i jednostavnih) projekata istraživanja izražavaju se kroz odnos između njih i procesa konceptualizacije i rekonceptualizacije, strukturu projekata i proceduru njihove realizacije, kao i u zaključivanju i prezentaciji rezultata, o čemu posebno moraju da vode računa članovi projektnog tima u svakoj fazi i etapi izrade i realizacije projekta.

Ključne reči: istraživanje, projektovanje, konceptualizacija, rekonceptualizacija, procedura.

1. UVOD

Bitan činilac teorijskog i praktičnog mišljenja i saznanja, jeste i sam proces saznavanja pojave. U tom saznavnom procesu imamo, s jedne strane, praktičnu čulnu delatnost i s druge strane teorijsko mišljenje. Praktično čulnu delatnost čini svaka čulna delatnost čoveka, od prostih procesa opažanja do najsloženijih naučnih eksperimenata. Teorijski činilac saznavnog procesa čini teorijsko mišljenje tj. celokupnost procesa koje obavlja ljudski mozak. Praktično čulni i teorijski tj. misaoni, činioči saznanja su povezani u saznavnom procesu, bez jedinstva ova dva činioča nije moguć saznavni proces (Šešić, 1974). Bitna svojstva procesa saznanja su: konstatovanje činjenica na osnovu već stečenog znanja; postavljanje hipoteze i teorija u objašnjavanju činjenica nepoznatih pojava; proveravanje i verifikacija tačnosti postavljenih hipoteza i teorija u praktičnoj primeni koje i predstavlja razumevanje i najsloženijih pojava. Naučno saznanje je sistematsko saznanje, to je „sistem naučnog znanja“, što naglašava D. Tančić „[...] pod sistemom naučnog znanja se obično podrazumeva uređen, povezan, obuhvatan, promenljiv skup naučnih činjenica, iskustvenih generalizacija, naučnih zakona i naučnih teorija, zasnovan na određenim principima“ (Tančić, 2009). Nauka predstavlja najegzaktniju, najistinitiju duhovnu tvorevinu kojom se otkriva stvarnost onakve kakva je. Saznanje do kojih nauka dolazi nisu konačna, njihova tačnost i domet su ograničeni, naučna saznanja se neprekidno produbljuju, dopunjavaju i preciziraju, a time se neka saznanja koja su dotle smatrana istinitim i tačnim pokazuju netačnim i eliminišu se iz nauke.

U društvenim i drugim naukama postoji mnoštvo definicija istraživanja, projekat, projektovanje, projektni timovi, i dr. Kada se govori o pojmu naučnog istraživanja, postavlja

se pitanje: od koje definicije istraživanja poći? Da li od definicija koje precenjuju ulogu teorije ili činjenica (kao što su to činili predstavnici empirizma ili hipotetičko-deduktivnog pristupa i sl.) ili od autora koji smatraju da je istraživanje u stvari ispitivanje ili od autora koji smatraju da je prefiks „naučno“ suvišan... Na prvom mestu, mora se naglasiti, da se sva istraživanja ostvaruju po važećim i proverenim pravilima logike i metodologije što znači da se sva naučna istraživanja moraju odvijati po principu daljih i dubljih saznanja. Istraživanje je izuzetno složen i svrsishodan proces u kom su objedinjene umne, psihičke i fizičke delatnosti; mišljenje, koje mora biti logično, kritično, postepeno, naučno osnovano, predmetno. U svim istraživanjima su zastupljene i intelektualne, manuelne, kombinovane, stvaralačke, rutinske, tehničke i organizacione delatnosti.

Naučna istraživanja, kao pojave i procesi se odvijaju u određenom društvu, na određenom prostoru, vremenu, na koja bitno utiču i određene naučne paradigme i teorijsko-metodološke orijentacije. Bitne odredbe svakog naučnog istraživanja su da je to svesna i svrsishodna, namerna i ciljna aktivnost saznavanja novog određenim naučnim metodama, da ona moraju imati objektivni stav o istraživanoj pojavi, procesu, kako bi zadržala bitna svojstva naučnih istraživanja.

Generalno uzev, prema vrsti istraživanja razlikujemo: teorijska istraživanja, empirijska istraživanja, metodološka istraživanja, amaterska, diletantska istraživanja, masovna i nemasovna; longitudinalna i panel istraživanja, interdisciplinarna ili intradisciplinarna, eksperimentalna ili kvaziekperimentalna, deskriptivna ili eksplorativna, heuristička ili verifikatorna, orijentaciona, dijalektičko–deskriptivna, klasifikatorsko–tipološka, inovatorska, eksplikativna ili prognostička istraživanja, fundamentalna–klauzalna, primenjenja, razvojna, akciona ili operativna, komparativna, blic istraživanja; kratkoročna; srednjoročna, dugoročna i permanentna, društvena, politikološka, ekonomska, pravna, vojna, demografska i druge vrste istraživanja.

Društvena i politikološka istraživanja su specifična istraživanja nauke o politici, čiji je predmet društvo, politika, društvene i političke pojave i društveni i politički procesi. Predmet društvenih i politikoloških istraživanja mogu biti minule, aktuelne i buduće društvene i političke pojave, unutrašnje, međunarodne i spoljnopolitičke pojave.

Društvene i političke pojave se društvenim i politikološkim istraživanjima mogu istraživati interdisciplinarno i intradisciplinarno. Istraživanje društvenih i političkih pojava u društvenim i politikološkim istraživanjima se vrši po modelu tipskog predmeta i po modelu procesa istraživanja. Funkcije naučnih, kao i društvenih i politikoloških istraživanja, imaju dve osnovne funkcije, kao što ističu Dragan Tančić i Petar Tančić: „Naučna istraživanja u oblasti društvenih i političkih nauka imaju dve osnovne funkcije: „1. prva funkcija je naučno saznanje o određenim društvenim i političkim pojavama; 2. druga funkcija je da naučno saznanje bude valjana osnova za primenu u društvenoj i političkoj praksi, direktno ili indirektno. U tom kontekstu istaći ćemo dva osnovna iskaza: naučna istraživanja su opravdana ukoliko ispunjavaju ove dve bitne funkcije. Takođe, u navedenom kontekstu možemo govoriti i o naučnom značaju istraživanja dijagnostičkih i prognostičkih metoda i njihovoj primeni, i u futurologiji. Društvena opravdanost istraživanja se sastoji u tome što se novostečena saznanja primenom dijagnostičkih i prognostičkih metoda u društvenim i političkim naukama (kao i u futurologiji), mogu iskoristiti npr. kao polazišta za identifikaciju, dijagnostiku i prognostiku, potom i za normativno i pravno regulisanje društvenih i političkih pojava, samim tim i određenih odnosa u sferi društvenog, političkog sa aspekta

pravovremenog i preventivnog delovanja radi sprečavanja raznovrsnih negativnih društvenih i političkih aktivnosti i akcija po određenu zajednicu“ (Tančić, Tančić, 2016).

2. PROJEKAT ISTRAŽIVANJA, PROJEKTOVANJE, PROJEKTNI TIMOVI

Projekat istraživanja je veoma složen dokument kojim se obuhvataju dve vrste sadržaja: prvo, naučni sadržaj po kome se isti određuje kao naučni dokument i drugo, operativni deo sadržaja po kome se definiše i kao operativni dokument. To je generalno uzev, normativan, planski svrsishodan dokument kojim se iskazuje zamisao procesa naučnog istraživanja od početnog shvaćenog problema do eventualne primene rezultata istraživanja. Projekat istraživanja posmatramo i kao funkcionalnu naučnu i organizaciono operativnu celinu, kojom se propisuje proceduru ostvarivanja procesa od početne ideje do konstituisanja naučnog saznanja i njegovog eventualnog primenjivanja u praksi, gde je svaki deo projekta uslovljen ostalim delovima. Ukoliko projekat nije funkcionalna i proceduralna, standardizovana celina, onda projekt nije valjan. Osnovna uloga projekta istraživanja se sastoji u tome, da on bude valjan naučni osnov i sredstvo upravljanja naučnim istraživanjima.

Projektovanje možemo definisati kao smislenu umnu delatnost ljudi, što podrazumeva akcije istraživača gde on(i) aktivnošću svog uma i drugih i psihičkih procesa saznajeo i artikuliše pojavu koja je naučni problem i artikuliše je u predmet istraživanja, a potom odabira, aktivira i kombinuje postojeća saznanja o njima. Sva ta saznanja povezuje i uspostavlja među njima funkcionalne odnose, formira smislene poretke i svojim kritičkim mišljenjem, na osnovu svega toga i o svemu tome, izgrađuje sopstvene stavove, sudove i zaključke od kojih formira smisaonu, značenjsku celinu - projekat istraživanja.

Projektni tim se formira u skladu sa inicijativama i potrebama naručioca (finansijera) za realizaciju nekog projekta. saglasno bitnim odredbama predmeta i načina istraživanja. U tom kontekstu, u zavisnosti od vrste projekta, neophodno je formirati projektni tim, sastavljen od više izvršilaca, jedne (jednostavni projekat) ili više naučnih oblasti i naučnih disciplina (složeni projekat), a to iziskuje i njihove određene psihofizičke sposobnosti, vrstu i stepen obrazovanja i određene karakterne osobine saglasno projektnim poslovima i zadacima. U svakom projektu naučnog istraživanja, posebno masovnih pojava, projektni tim se sastoji najmanje od: 1) naučnoistraživačkog jezgra, koje projektuje naučno istraživanje i upravlja njegovom realizacijom, obradom i prezentacijom, planira i osmišljava ceo proces. Projektni tim čine: a) rukovodilac istraživanja, b) metodolog, c) statističar-programer i jedan ili više naučnih radnika, istraživača, specijalizovanih za određene oblasti u zavisnosti od projekta. U nekim slučajevima moguće je da jedno lice obavlja više uloga (npr. rukovodioca i metodologa ili metodologa i statističara, itd.); 2) terenskih istraživača i 3) administrativno-organizacionog i administrativno-tehničkog osoblja. Za poslove i zadatke druge i treće vrste, osim već stečenih znanja, neophodno je i posebno znanje i osposobljenost primereno konkretnom projektu istraživanja. To se obezbeđuje posebnom obukom.

3. KONCEPTUALIZACIJA, REKONCEPTULIZACIJA

Istraživanje konceptualizacije istraživanja u društvenim i političkim naukama je pitanje o kojem se realtivno malo raspravljalo u metodološkoj literaturi društvenih i političkih nauka. Razlog ili razlozi nedovoljnog razmatranja ovog pitanja su verovatno usko povezani i uslovljeni sa različitim shvatanjima društva i politike kao pojave, procesa, strukture, norme i sl., i društvenih i političkih nauka, određenja predmeta i metoda društvenih i političkih nauka

i različite istraživačke prakse. Osnovna pitanja na koja u naučnom fondu treba pružiti valjane odgovore, odnose se na određene sadržaje konceptualizacije, njen odnos i veze sa naučnim istraživanjem i projektovanjem i izradom projekta istraživanja. Da li je to početna faza naučnog istraživanja, faza kojom se u bitnoj meri utiče na proces naučnog istraživanja a do realizacije istraživanja predistraživanjem, ili je to sistem naučnih i operativnih aktivnosti koje su preduslov izrade projekta istraživanja ili je to proces izgradnje pojmova u okviru procesa naučnog istraživanja? Mnoštvo pitanja na koje treba u naučnom fondu dati odgovore.

Problemi na koje se takođe moraju pružiti valjani odgovori odnose se i na način izbora istraživane pojave, problema i načine njihove artikulacije. Da li konceptualizacija naučnih, a pre svega društvenih i politikoloških istraživanja započinje sa opažanjem ili na neki drugi način? Kako se razvija proces i procedura konceptualizacije, koji su odnosi i veze između teme, projektnog zadatka, idejne skice, projekta istraživanja, interpretacije i praktikovanja rezultata istraživanja predistraživanjem. Bitni problemi na koje se takođe moraju dati valjani odgovori odnosiće se i na način i tipski model zamišljanja pojave, problema i predmeta, po kojim pravilima, procedurama. Kako se istražuje konceptualizacija kao predmet, po kojim modelima, da li po modelu tipskog predmeta i po modelu procesa istraživanja ili na neki drugi način? Problem je i opšte shvatanje rekonceptualizacije istraživanja. Da li je rekonceptualizacija sastavni deo konceptualizacije, ili je to posebna i samostalna celina u okviru naučnog istraživanja?

Shvatanja konceptualizacije istraživanja u društvenim i političkim naukama, u postojećoj metodološkoj literaturi više puta i na različite načine je definisano. Konceptualizacija istraživanja i odnos prema konceptualizaciji je uslovljen pre svega shvatanjem naučnog istraživanja i projektovanja istraživanja, strukture projekta istraživanja, odnosom prema određenim paradigmatama, teorijsko- metodološkim pravcima i orijentacijama, kao i odnosom istraživača prema određenoj istraživačkoj praksi. Pored mnoštva razlika u shvatanju naučnog istraživanja, faza naučnog istraživanja, projektovanja i faza projektovanja istraživanja, veza i odnosa naučnog istraživanja i projektovanja istraživanja, nesporno je da možemo identifikovati, uočiti osnovna i opšta shvatanja i postavke o konceptualizaciji istraživanja u društvenim i političkim naukama.

Jedan broj autora (Gud, Het i dr., 1966) pod konceptualizacijom smatraju proces izgradnje pojmova, apstrahovanja i generalizovanja čulnih utisaka. Osnova konceptualizacije su pojmovi, pojmovno određenje. Koen i Nejgel smatraju da je hipoteza potrebna na samom početku istraživanja. Identifikuju problematičnu situaciju ali se ne udubljuju u njeno razmatranje (Koen, Nejgel, 1965). Džon Đui naglasak stavlja na problematičnu situaciju i po njemu istraživanju prethodi i preduslov je „neodređena situacija“, koja pobuđuje istraživanje. Neodređena situacija „postaje problematična u samom procesu, kada se podvrgne istraživanju“. Za njega istraživanje ne počinje prikupljanjem činjenica, niti postavljanjem hipoteza već problematičnom situacijom i određenjem elemenata iste ona postaje osnov problema, traže se moguća rešenja koja se nameću kao ideja (Đui, 1962). F. S. C. Nortrop smatra da istraživanje započinje problemom, analizom problema, svođenje problematične na činjeničnu situaciju. U drugoj fazi se ispituju relevantne činjenice utvrđene analizom u prvoj, prethodnoj, fazi istraživanja i zavdava se opisanim činjenicama (Nortrop, 1968).

Miroslav Pečujlić smatra da je konceptualizacija proces izgradnje pojmova, ali smatra i da je konceptualizacija i uvodna, početna, operacija istraživačkog postupka (ukoliko „istraživački postupak“ tretiramo kao proces istraživanja koji se sastoji iz više faza – prim. aut.) koju svodi na konceptualizaciju istraživačkog problema, koja se sastoji u definisanju predmeta, i to

teorijski i radno, operacionalno. Teorijsko definisanje je logička operacija kojom se pomoću apstraktnih pojmova određuje suština pojave a operacionalna, radna definicija se sastoji u određivanju indikatora. Po postavljanju indikatora, postavljaju se i hipoteze. Ciljeve istraživanja kao bitan element konceptualizacije autor u citiranom radu ne navodi (Pečujlić, 1982), ali u udžbeniku iz 1995. godine (Pečujlić, 1995) u sastavu konceptualizacije obuhvaćeni su i ciljevi. Iz navedenog se uočava da Miroslav Pečujlić ne pravi razliku između problema i predmeta istraživanja i da je neprihvatljivo, da se prvo odrede indikatore pa tek potom hipoteze. Indikatori ili pokazatelji ne mogu biti posebna celina niti mogu prethoditi hipotezama, kako ističe Pečujlić iz razloga, jer su indikatori spoljašne manifestacije unutrašnje suštine i oni se utvrđuju odmah posle formulisanja hipoteza i u vezi su sa varijablama, koje ona sadrži. Pokazatelji ili indikatori su veza između stava hipoteze i instrumentarija kojim će se prikupljati podaci, te se u tom smislu indikatori moraju smatrati sastavnim delom hipoteza.

Rudi Supek razlikuje statičku i dinamičku šema istraživanja (Supek, 1968). Analizirajući date prikaze istraživanja, možemo uočiti dve osnovne postavke, i to, prvo, da konceptualizaciju vezuje za fazu naučnog istraživanja, i to pre svega imajući u vidu konceptualizaciju istraživačkog problema kao početne faze istraživanja i kod statičke i dinamičke šeme istraživanja, i drugo, konceptualizacija se koncentriše u projektovanju istraživanja, i to pri izradi idealnog i praktičnog nacrtu istraživanja kod dinamičke šeme istraživanja. (Supek, Pečujlić, 1975) smatraju da je povod i predmet svakog naučnog istraživanja, konkretni čovekov problem, te je i pokretanje naučnog istraživanje u stvari odabiranje predmeta i metoda i otpočinjanje istraživanja. Povod za pokretanje naučnih istraživanja su problemi i iskustvo. Pripremne radnje istraživanja su svrhovite, misaone, teorijske pripreme, početne pretpostavljene zamisli, pojmovnog okvira, ideje, hipoteze, rešavanja problema istraživanja. Razvijena, polazna pretpostavljena zamisao dobija i formu projekta istraživanja. Misaono, teorijsko zadobijanje početne pretpostavljene zamisli čini oslonac empirijskog istraživanja.

Bandur i Potkonjak (1999) pod konceptualizacijom smatraju rad na idejnom, naučnoistraživačkom projektu, formulisanju ideje istraživanja. Ovim delom projekta, koji se ostvaruje u prvoj etapi, fazi u naučnom, pedagoškom istraživanju (mada po istim autorima u pedagoškim istraživanjima se rade tri, a po nekima dva, tako što neki istraživači idejni projekat spajaju sa studijskim a neki ne, a tehnički projekat je ili drugi ili treći projekat u zavisnosti od toga da li se prethodna dva spajaju ili ne) se daju osnovna pitanja na koja projekat treba da odgovori: šta će se i zašto će se istraživati. Studijskim projektom se istraživači opredeljuju kako će odabrani predmet istraživati, opredeljenje za metode, tehnike, instrumente i procedure istraživanja Navedeni autori konceptualizaciju vezuju za projektovanje istraživanja odn. za izradu projekata (Bandur, Potkonjak, 1999).

Novak Milošević smatra da je projektovanje istraživanja svojevrsna konceptualizacija a projekt koncept za istraživanje, ali se ovi pojmovi ne mogu identifikovati, zato što koncept podrazumeva početnu strukturu, bez obaveza da izrazi veze između strukturnih delova a projekat istraživanja ima za cilj da pronikne u veze i odnose između delova predmeta istraživanja. Koncept ne mora a projekat mora da iskaže celovitu zamisao za istraživanje, i što koncept ne sadrži a projekat sadrži niz instrumenata i dokumenata za realizaciju istraživanja (Milošević, 1990).

Bogdan Šešić pod konceptualizacijom smatra teorijsko misaoni proces odnosno misaono određivanje predmeta istraživanja. Bitni momenti procesa konceptualizacije po istom autoru su izbor predmeta istraživanja, proces prethodne teorijske obrade, uočavanje nedostataka,

praznina i nepotpunosti znanja o predmetu koji istražujemo odnosno uočavanje problema. Prvi korak konceptualizacije u smislu rešenja učenih problema jeste postavljanje i definisanje hipoteza o rešenjima problema a završni deo konceptualizacije odnosi se na izbor metoda, provere postavljenih hipoteza i odgovarajućih tehnika preduzetog istraživanja. Konceptualizacija i rekonceptualizacija čine suštinu istraživačkog projekta (Šešić, 1971). Iz navedenog se može zauzeti stav da je konceptualizacija vezana za početnu fazu procesa istraživanja, ali istovremeno i da je naglasak i težište konceptualizacije usmereno ka projektovanju istraživanja, izradi projekta.

Slavomir Milosavljević i Ivan Radosavljević smatraju da su u metodološkoj literaturi rasprostranjena stanovišta o konceptualizaciji kao opštoj zamisli, opštem planu predstojećeg istraživanja i da se u okviru konceptualizacije smeštaju sve faze: od izbora teme, problema, do eventualne rekonceptualizacije. Prema tom shvatanju i projekt istraživanja i rad na njemu bili bi samo deo konceptualizacije, rekonceptualizacije. Po drugom shvatanju, a što i citirani autori naglašavaju, pod konceptualizacijom se može smatrati samo izrada, razvijanje najopštije zamisli o pretpostavljenom, predstojećem istraživanju. Ta zamisao započinje opštom idejom o opaženom odnosu, zapaženom problemu naučne ili praktične prirode. Na osnovu formulisane ideje, imamo preliminarno definisanje istraživačkog problema i njegovo povezivanje sa postojećem naučnim i empirijskim saznanjima, koje ukazuje na dalje mogućnosti istraživanja definisanog problema, te se formira koncepcija istraživanja u najopštijim crtama a valjano naučno istraživanje ne može se izvesti na osnovu opštih odredaba koncepcije, već je neophodna detaljnija i dublja naučna obrada. Ta obrada započinje sa izradom projektnog odnosno istraživačkog zadatka (Milosavljević, Radosavljević, 2000).

U metodološkoj literaturi i pored mnogih razlika postoji opšta saglasnost u nekim osnovnim postavkama o konceptualizaciji istraživanja.

a) Konceptualizacija istraživanja je neophodan segment svakog naučnog, valjano zasnovanog istraživanja. Na osnovu uvida u postojeći naučni fond, raznih nauka i naučnih disciplina, svi autori koji su raspravljali o konceptualizaciji, smatraju da je konceptualizacija bitan činilac svakog naučnog istraživanja.

b) Sledeće pretežno prihvaćeno stanovište među metodolozima raznih orijentacija, ističe se u prvi plan da je konceptualizacija neizbežno prvi (prim. autora: pristalice ovog stanovišta su pretežno autori koji su precizno definisali naučno istraživanje, projektovanje istraživanja, izradu projekta, sa svim fazama i procedurama, i autori koji imaju istraživačka iskustva, bez obzira na pripadnost određenim pravcima ili naučnim paradigmama.) početni deo, osnovna zamisao naučnog istraživanja, koja se ostvaruje tokom celog procesa naučnog istraživanja.

c) Konceptualizacija je neophodna veza između postojećeg naučnog fonda, naročito teorijskih osnova, postulata, početnih premisa i istraživačkog problema.

d) Ona je veza između meta-teorijskih i meta-metodoloških postavki i teorijskih i metodoloških postavki i istraživanja.

Navedene osnovne saglasnosti nalazimo kako u domaćoj tako i u stranoj metodološkoj literaturi. Njih možemo nazvati opštim saglasnostima koje se odnose na sva istraživanja u svim društvenim i političkim naukama.

Rekonceptualizacija je faza konceptualizacije kojom se vrši provera odnosno usavršavanje ili odbacivanje početne zamisli, ideje, koncepcije, koncepta, modela istraživanja. To je u stvari proces koji, za razliku od konceptualizacije, nije nužno da se postavlja, istražuje, po modelu tipskog predmeta i po modelu procesa istraživanja. Kao faza konceptualizacije,

rekonceptualizacija je zasnovana i uslovljena teorijskim i metodološkim sadržajima iznetim u konceptualizaciji, teorijskim i metodološkim konceptom i modelom istraživanja, koji se ili potvrđuju ili odbacuju po oceni podataka. Opažanje pojava (prim. autora: većina autora, kako domaćih, tako i stranih, smatra da je predmet naučnog istraživanja i konceptualizacije, problem a ne pojava. Međutim, autor ovog rada stoji na stanovištu da je predmet naučnog istraživanja i konceptualizacije, pojava, bilo društvena, politička, ekonomska i druge pojave) a da je problem sastavni deo pojave i njenih manifestacija), procesa, problema, posredstvom čula i posredstvom opažanja i iskaza drugih, artikulacija istraživačkog problema, izrada teme, projektnog zadatka, idejne skice i projekta istraživanja, nesporno da spadaju u konceptualizaciju i rekonceptualizaciju.

Razmatranja, usaglašavanja, usavršavanja, izmene i dopune, izbora istraživačkog problema i ostalih faza izrade projekta do predistraživanja, spada u rekonceptualizaciju istraživanja.

Rekonceptualizacija istraživanja u osnovi podrazumeva dve situacije. Prva situacija se odnosi na potpuno napuštanje početne zamisli, ideje, koncepcije, koncepta i modela izražene u konceptualizaciji, a to znači izradu potpuno nove konceptualizacije. Ovakva situacija u istraživačkoj praksi se retko javlja, jer se pri formulisanju konceptualizacije strogo postupa po određenoj proceduri, počev od izbora i artikulacije istraživačkog problema, pa sve do izrade projekta istraživanja.

U situacijama gde se određene procedure previđaju ili izostavljaju određene faze, mogu se očekivati i totalne rekonceptualizacije. Razlozi zbog kojih se ne poštuju predviđene procedure konceptualizacije mogu biti raznovrsni, počev od nedovoljnog metodološkog, teorijskog i iskustvenog znanja istraživača, nedovoljne obaveštenosti o postojećim naučnim saznanjima, predimenzionirano poštovanje prevaziđenih i isključivih normi raznih teorijskih i metodoloških pravaca, nepovoljni uslovi po samo istraživanja. Druga situacija se odnosi na delimično napuštanje odn. usavršavanje početne zamisli, ideje, koncepcije, koncepta i modela, i tada imamo u vidu delimičnu rekonceptualizaciju.

Kao što smo i istakli, neki autori smatraju da se konceptualizacija odnosi na izgradnju pojmova, te isti autori i rekonceptualizaciju vezuju za definisanje pojmova. Taj pristup ne možemo prihvatiti pre svega iz razloga, jer je iz dosadašnjeg rada evidentno da se konceptualizacija odnosi na čitav proces a ne samo na pojmovni deo. Na tom stanovištu su Viljem Gud- Pol Het, Robert Merton, Paul Lazarsfeld, Miroslav Pečujlić i drugi. Međutim, Bogdan Šešić, sa pravom, ne poistovećuje pojmove konceptualizacije i rekonceptualizacije, već on ističe kao bitnu činjenicu da su konceptualizacija i rekonceptualizacija suština procesa istraživanja i istraživačkog projekta (Šešić, 1971).

Klasifikacija rekonceptualizacije:

1. Totalna, koja se vrši po obavljenom predistraživanju i rezultatima predistraživanja, a što znači totalno napuštanje početne zamisli, ideje, koncepcije, koncepta i modela i pristupanje izrade nove konceptualizacije. Druga situacija, totalna rekonceptualizacija u nekoj od faza konceptualizacije.
2. Parcijalna rekonceptualizacija se odnosi na pojedine delove konceptualizacije, počev od izbora istraživačkog problema do predistraživanja.
3. Tekuće rekonceptualizacije su usavršavanja „u hodu“ početne zamisli, koncepcije, koncepta i modela konceptualizacije istraživanja.
4. Fazne rekonceptualizacije su proces kontinuiranog razvijanja, usavršavanja i dimenzioniranja i kritička analiza početne zamisli, ideje, koncepcije, koncepta i modela

konceptualizacije po fazama. To u stvari znači rasprave, selekcije, zamene i dopune po fazama.

5. Konačna rekonceptualizacija se odnosi na određenje prema konceptualizaciji po završenom predistraživanju u ukupnosti a preko projekta istraživanja, čime se faktički, u celosti, vrši konačna adaptacija prema opštoj zamisli i konkretizacija i dovodenje u skladu sa predmetom istraživanja i njegovim zahtevima.

3.1 PROCEDURA REKONCEPTUALIZACIJE

S obzirom na to da smo u prethodnom delu utvrdili da se pri formulisanju konceptualizacije strogo postupa po određenom redosledu – proceduri, počevši od opažanja pojava, problema, formiranja početne, osnovne ideje, pa sve do formiranja teme, projektnog zadatka, idejne skice, nacрта naučne zamisli, projekta i da konceptualizacija postoji do testiranja projekta (predistraživanja), može se postaviti pitanje da li rekonceptualizacija ima „svoju“ proceduru. Na ovo pitanje može se dati potvrđan odgovor.

Rekonceptualizacija kao proces usvaršavanja i kritička analiza osnovne ideje, zamisli istraživanja, potvrđuje ili odbacuje valjanost projekta i konceptualizacije. Rekonceptualizacija se odvija po sledećim fazama:

- 1) Rekonceptualizacija preliminarne artikulacije istraživačkog problema;
- 2) Rekonceptualizacija naučne artikulacije istraživačkog problema;
- 3) Rekonceptualizacija teme i projektnog zadatka;
- 4) Rekonceptualizacija idejne skice;
- 5) Rekonceptualizacija nacрта naučne zamisli, projekta istraživanja a po testiranju projekta predistraživanjem.

3.2 REKONCEPTUALIZACIJA PO OCENI PODATAKA

Testiranje projekta počinje od izbora i artikulacije istraživačkog problema, pa sve do predistraživanja. Prva faza rekonceptualizacije u odnosu na podatke javlja se tokom ostvarivanja uvida u podatke iz postojećeg naučnog fonda, tj. na koji smo način i kojim metodama i tehnikama, u kojoj meri kvantitativno i kvalitativno, podatke prikupili, te se na osnovu tih saznanja razmatra i usavršava ova početna faza. Utvrđujemo da li je prikupljanje podataka u saglasnosti sa konceptualizacijom, osnovnom zamisli, idejom o istraživanju. To je početna faza usavršavanja aktivnosti u vezi prikupljanja podataka. Sledeća faza se odnosi na planove prikupljanja i obrade podataka, njihovo razvrstavanje, klasifikovanje, šifriranja, ukrštanja, tabeliranja i metode koje su korišćenje. U ovoj fazi se navedeni planovi sređivanja i obrade podataka preispituju i usavršavaju saglasno osnovnoj ideji konceptualizacije, otklanjaju greške i pristrasnosti istraživača, koje mogu biti teorijske, metodološke i iskustvene. Rekonceptualizacijom se podaci dovode u vezu sa naučnim fondom i ceni se njihova relevantnost u odnosu na problem i predmet istraživanja, otklanjaju se greške i pristrasnosti u odnosu na konceptualizaciju, sadržaj istraživanja i projekat istraživanja. Ovim delom se podaci dovode u vezu i sa slaganjem sa teorijskim stavovima, metodološkim i iskustvenim pristupima, čime se uklanjaju uočene greške, nedostaci i pristrasnosti i omogućava se valjana zaštita od grešaka pri realizaciji istraživanja.

4. IZLAGANJE REZULTATA I REKONCEPTUALIZACIJA

Izlaganje rezultata o istraživanju predistraživanjem je zasnovano konceptualizacijom i rekonceptualizacijom istraživane pojave, problema i predmeta datog istraživanja, odnosno koncepcijom, konceptom i modelom konceptualizacije o čemu posebno moraju da vode računa članovi projektnog tima. Samo izlaganje izveštaja o istraživanju i rezultata o istraživanju predistraživanjem je sastavni deo procesa konceptualizacije i rekonceptualizacije, u smislu da se izlažu sledeći bitni sadržaji:

- Rezultati do kojih se došlo prethodnim, drugim istraživanjima u okviru određenih nauka, naučnih disciplina a koji predstavljaju osnov, polazište datog naučnog istraživanja;
- Rezultati do kojih se došlo pre izrade izveštaja o istraživanju predistraživanjem;
- Rezultati do kojih se došlo tokom izrade izveštaja o istraživanju predistraživanjem.

Izlaganjem rezultata o istraživanju predistraživanjem se obuhvataju se:

1. Sadržaji koji se bave pojavom, problemom i predmetom istraživanja;
2. Sadržaji koji se bave metodološko-metodskim problemom;
3. Sadržaji koji se bave praktičnim aktivnostima u postavljanju i realizaciji istraživanja, prikupljanju i obradi podataka, izradi izveštaja;
4. Sadržaji o novostečenim saznanjima o pojavi, problemu i predmetu istraživanja.

Izlaganje rezultata o istraživanju predistraživanjem se faktički utvrđuje odnos prema konceptualizaciji, od početne faze naučnog istraživanja pa do predistraživanja. Bitan deo konceptualizacije i rekonceptualizacije i izlaganja rezultata istraživanja čini jezik, naučni jezik. Jezik i stil sadržan u izveštaju o istraživanju i rezultatima istraživanja nauke, naučne discipline u bitnoj meri, u zavisnosti od tipa i vrste istraživanja, ukupnog teorijskog, metodološkog i empirijskog koncepta, iskazuje i određeni kategorijalno – pojmovni i terminološki aparat, simbole, znake koji se u njega ugrađuju.

U naučnoj praksi postoji težnja za formalizacijom, metematizacijom i računarskom prezentacijom rezultata istraživanja. Međutim, bez obzira na sve zahteve, prilikom izrade izveštaja o istraživanju i rezultatima istraživanja predistraživanjem (i istraživanju) mora se imati u vidu da jezik, termini, pojmovi, kategorije mogu da se ostvare samo odgovarajućim definicijama, pri čemu svaki termin u korelaciji sa drugim terminima, označava isti objekat mišljenja, a da je taj objekat istinito zamišljen. Računarski jezici nemaju univerzalna značenja, te se oni mogu praktikovati samo kao pomoćni „servisni“ jezici. Pored toga, pri izlaganju izveštaja u određenoj meri je nužno koristiti i sinonime i homonime, varvarizme, konstrukte, kovanice, šeme, prototipove.

Izlaganje rezultata predistraživanjem ostvaruje se unutar projektnog tima i između naručioca istraživanja. Finalni deo izlaganja su zaključci i preporuke u odnosu na ukupno dobijene rezultate, do kojih se došlo predistraživanjem i koji su osnov za dalji rad.

5. DEMONSTRACIJA PROJEKTOVANJA, IZRADE PROJEKTA ISTRAŽIVANJA

5.1 PROBLEM ISTRAŽIVANJA I FORMIRANJE TEME ISTRAŽIVANJA

Problem istraživanja i formiranje teme istraživanja su sastavni delovi konceptualizacije istraživanja i bitan deo početnih aktivnosti projektnog tima. Primer su masovna ubistva u miru, kao npr. ubistva dece u osnovnim i srednjim školama u SAD, Republici Srbiji u maju 2023. ili zločini u ratnim sukobima, koji su stalno aktuelna i značajna društvena, politička i pravna tema, sledstveno tome, problem istraživanja je generalno oformljen, čime je i konstituisan i društveni realitet koji može biti osnova za istraživanje.

Pošto smo utvrdili da problem realno postoji onda se može pristupiti izboru teme. Temu može predložiti naručilac ili istraživači. Da je izbor teme jedan od najpresudnijih i najodgovornijih činilaca, potvrđuje i Rajnberg koji naglašava da valjan izbor teme osigurava uspeh čitavog rada (Rajnberg, 1948). Kroz temu se izražava paradigma, teorijsko-metodološki pristup i označava poželjan karakter istraživanja, vrste istraživanja, i sl. Prva stvar, prvo pitanje koje se mora razgraničiti, jeste da se utvrdi oblast u kojoj će se vršiti istraživanje odnosno u okviru koje naučne oblasti i naučne discipline i koje sadržaje ćemo da istražujemo.

U praksi se obično javljaju sledeće greške:

1. neodređenost naučne discipline i neodređenost sadržaja,
2. preširoke i preuske teme;
3. istražuju se sve veze i odnosi, uticaji između dve ili više pojava.

Tema se utvrđuje kroz formulisanje projektnog zadatka. Kada se uradi idejna skica, onda je tema pretežno određena a ista je određena kada se uradi teorijsko određenje predmeta istraživanja.

Izrada teme se ostvaruje po određenoj proceduri i u skladu sa modelom tipskog predmeta istraživanja i po modelu procesa istraživanja. Faze izrade teme:

1. konsultovanje saznanja iz postojećeg i dostupnog naučnog fonda, realne situacije, rezultata nekih istraživanja, posrednih;
2. konstatovanje naučnih, teorijskih, empirijskih i metodoloških činjenica;
3. razmatranje kategorijalno-pojmovnog i terminološkog aparata u vezi moguće teme i njihov međusobni odnos.

5.2 PROJEKTNI ZADATAK

Projektni zadatak je deo konceptualizacije istraživanja odnosno deo artikulisane ideje, koncepcije i koncepta u obliku modela. To je dokument koji ima određeni sadržaj i obim u kome projektni tim navodi osnovni problem i predmet istraživanja, bitne činioce sadržaja istraživanja, društvene i naučne ciljeve i svrhu istraživanja, generalnu hipotezu sa kratkim obrazloženjem, vrstu i tip istraživanja i glavne metode istraživanja, potrebna sredstva (uslovi) istraživanja i rokovi projektovanja, realizacija i saopštavanje rezultata kao i forme prezentiranja rezultata. Struktura i sadržaj projektnog zadatka su u osnovi određeni temom. Tokom rasprave i razmatranja projektnog zadatka, projektni tim mora uvek imati u vidu vezu između sadržaja teme, problema i predmeta istraživanja, ciljeva i metoda, tehnika, uzoraka, kao i potrebnog vremena, sredstava i saradnika. Po postizanju tih osnovnih saglasnosti, može

se prići izradi projektnog zadatka. Izrada i razmatranje projektnog zadatka su jedan od bitnih obaveza projektnog tima i delova procesa konceptualizacije.

Prva faza ili preliminarni projektni, tj. istraživački zadatak, razmatra se zajedno sa naručiocem, gde se precizno određuje zadatak i postiže sporazum između određenih učesnika. U ovoj fazi se projektni zadatak kao dokument može menjati i sve rasprave koje se vode su usmerene ka dimenzioniranju projektnog zadatka i sredstava za njegovu realizaciju. Druga faza, definitivno određenje i usvajanje projektnog zadatka se postiže, kada svi učesnici razmatranja projektnog zadatka postignu saglasnosti u vezi ukupnog teksta, u vezi sadržaja istraživanja, mogućeg predmeta istraživanja, iskazane kroz određenje teme, potrebno vreme za projektovanje i realizaciju istraživanja, određenje generalne hipoteze, metoda, tehnika i sredstava, koje će biti primerene u istraživanju. Projektni zadatak predstavlja osnovu za izradu idejne skice projekta istraživanja i isti, kada se usvoji, može da bude kompromis između naručioca i istraživača.

5.3 IDEJNA SKICA

Izrada idejne skice je faktički faza konkretizacije modela. Kao dokument, idejna skica je i skraćena verzija projekta istraživanja koju su uradili članovi projektnog tima. Njena izrada je i teorijsko i metodološko istraživanje. Radom na idejnoj skici se traže i razjašnjenja koja su izostala iz projektnog zadatka. Ona je po sadržaju slična sadržaju projektnog zadatka, ali je detaljnija. Sama izrada idejne skice i njeno razmatranje spadaju u konceptualizaciju i rekonceptualizaciju. Rasprave koje se vode u ovoj fazi u vezi razmatranja projektnog zadatka i idejne skice, primedbe, kritike, izmene i dopune, dorade, nužno zahtevaju određene korekcije koje su u osnovi određenog stepena rekonceptualizacije.

Idejna skica je u stvari razrađeni projektni zadatak, provera predmeta istraživanja, valjanost i primena metoda i njihove usaglašenosti sa predmetom, ciljevima, raspoloživim sredstvima i samom situacijom, u kojoj će se odvijati istraživanje i saopštavati rezultati. Kod idejne skice su posebno razrađeni predmet, hipoteze, gde se pored generalne, daju i posebne hipoteze, način istraživanja i planovi istraživanja. Aktivnosti u vezi izrade idejne skice nužno, kao osnovne zahteve, nameću potrebu određenih razjašnjenja, preispitivanja, te imamo dve faze, procedure izrade idejne skice:

Prva faza procedure izrade idejne skice – predlog koji se razmatra;

Druga faza – dogovorena i usvojena idejna skica, koja je osnov za izradu nacrtu naučne zamisli i projekta istraživanja.

Ukoliko se radi o složenim projektima istraživanja, imamo situacije:

Prva situacija, gde imamo generalni projekat sa više podprojekata, gde se izrađuje jedan projektni zadatak – jedna idejna skica sa posebnim delovima za svaki podprojekat, čime se ostvaruje veza celine i dela a sami podprojekti su određeni generalnim projektom.

Druga situacija se javlja kada imamo generalni projekat, koji se ostvaruje kroz više samostalnih projekata. Tada, generalno treba uraditi projektni zadatak, idejnu skicu, posebno za generalni projekat, a posebno za samostalne projekte a čime se postiže određenost i povezanost svih zadataka, predmeta i ciljeva istraživanja u samostalnim projektima i generalnom projektu.

5.4 NACRT NAUČNE ZAMISLI

Nacrt naučne zamisli sastoji se od formulacije problema, predmeta istraživanja, ciljeva istraživanja, hipoteza, načina istraživanja, naučne i društvene opravdanosti. Svaki od navedenih činilaca nacrta naučne zamisli ima svoje posebno određeno mesto i u skladu sa tim i posebnu ulogu i funkcije a što projektni tim uvek treba da ima u vidu i da se toga pridržava. Valjano naučno istraživanje podrazumeva doslednu i veoma preciznu izradu svakog navedenog dela nacrta naučne zamisli, u protivnom se može reći, da nema sva svojstva naučnog istraživanja. Zašto? Iskustva iz istraživačke prakse su potvrdila neophodnost poštovanja određene istraživačke prakse, procesa, normi, pravila, procedura pri projektovanju istraživanja.

Odstupanja su moguća, neretko se dešava da se nacrt naučne zamisli ne izradi, ne razvije u celini, ali se onda postavlja pitanje valjanosti ukupne koncepcije, koncepta, modela i dobijenih rezultata naučnih istraživanja, a što za posledicu ima negativne efekte, rezultate i posledice, po ukupan značaj i rezultate naučnih istraživanja, ali i negativan i društveni značaj, jer izostaju i opravdana i objektivna društvena očekivanja u pravilnom rešavanju određenih društvenih ili političkih pitanja.

5.5 PREDISTRAŽIVANJE

Konceptualizacija kao predmet istraživanja istražuje se i po modelu predistraživanja. Naime, po izradi projekta istraživanja kao jedne od faza procesa istraživanja, projektni tim pristupa krajnjoj fazi procesa istraživanja i konceptualizacije, realizaciji predistraživanjem i rekonceptualizaciji na osnovu testiranja valjanosti konceptualizacije i projektovanja istraživanja kao oblika istraživanja i predistraživanja – rezultata predistraživanja kao argumenata o valjanosti konceptualizacije i samog projekta. Predistraživanjem se vrši praktična, teorijska, empirijska i metodološka provera valjanosti konceptualizacije odn. provera valjanosti svega što je do predistraživanja urađeno. To je u suštini testiranje ukupne koncepcije, koncepta i modela i rešenja koja su usvojena u projektu istraživanja. Ukoliko se predistraživanjem ne potvrde, ukupna i posebna valjanost, onda se pristupa rekonceptualizaciji, koja može biti potpuna ili delimična.

Procedura provere valjanosti konceptualizacije i projekta se odvija u više faza:

Prva faza – To je faza u kojoj se odvijaju rasprave o izboru istraživačkog problema, preliminarnoj artikulaciji istraživačkog problema;

Druga faza – Rasprave o naučnoj artikulaciji istraživačkog problema;

Treća faza – Rasprave o temi, projektnom zadatku, idejnoj skici, nacrtu naučne zamisli;

Četvrta faza – Rasprave o izradi delova projekta istraživanja.

Peta faza: Testiranje koncepcije, koncepta, modela predistraživanjem:

1. Teorijska provera,
2. Metodološka,
3. Empirijska,
4. Logička.
5. Realizacijom predistraživanja:
 - 5.1. planiranja istraživanja,
 - 5.2. organizovanje realizacije istraživanja
 - 5.3. izvođenje istraživanja

6. ZAKLJUČAK

Centralni činilac konceptualizacije, rekonceptualizacije, projektovanja, izrade projekta istraživanja, predistraživanja, rezultata istraživanja jesu subjekti odnosno članovi projektnog tima. U zavisnosti od njihovih naučnih i stručnih znanja, sposobnosti, kreativnosti, zavisice i realizacija izvrsnosti svakog projekta i njegova primena u naučnom fondu i društvenoj praksi.

LITERATURA

- Šešić, B. (1971). Opšta metodologija. Beograd: Naučna knjiga, 56–57..
- Šešić, B. (1974). Osnovni metodologije društvenih nauka. Beograd: Naučna knjiga, 202–203.
- Bandur, V., Potkonjak, N. (1999). Metodologija pedagogije. Beograd: Savez pedagoških društava Jugoslavije, 287–302.
- Vujović, M. (2000). Uvod u znanstveni rad u području društvenih znanosti. Beograd: Školska knjiga.
- Gud, V., Het, P. (1966). Metodi socijalnog istraživanja. Beograd: Vuk Karadžić, 42–45.
- Đui, Dž. (1962). Logika. Teorijska istraživanja. Beograd: Nolit, 150.
- Koen, M., Nejgel, E. (1965). Uvod u logiku i naučni metod. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika SRS, 37.
- Milosavljević, S., Radosavljević, I. (2000). Osnovi metodologije političkih nauka. Beograd: Službeni glasnik, 410–415.
- Milošević, N. (1990). Metod i metodologija ratne veštine. Beograd: Centar visokih vojnih škola: Institut za strategijska istraživanja, 21.
- Nortrop, F. S. C. (1968). Logika prirodnih i društvenih istraživanja. Cetinje: Obod, 75.
- Pejčić, B. (1975). Metodologija empirijskog naučnog istraživanja. Hrestomatija. Beograd: Defektološki fakultet, 122.
- Pečujlić, M. (1982). Metodologija društvenih nauka. Beograd: Savremena administracija, 133.
- Pejčulić, M. (1995). Metodologija društvenih nauka. Beograd: Savremena administracija, 62.
- Rajnberg, S. A. (1948). Metodika i tehnika naučnog rada. Beograd: Medicinska knjiga, 27.
- Supek, R. (1968). Ispitivanje javnog mnijenja. Zagreb: Naprijed, 124.
- Dr Tančić D., Tančić P. (2016). Primena dijagnostičkih i prognostičkih istraživanja u futurologiji, u zborniku „Nauka i budućnost“ Međunarodno udruženje metodologa društvenih nauka, Beograd, 311-321.
- Tančić, D. (2009). Istorijski metod u istraživanju političkih pojava. Doktorska disertacija. Beograd: Fakultet političkih nauka, 13.

XXVII Internacionalni kongres iz upravljanja projektima
”Interdisciplinarnost kao ključna karika projektne profesije”
Zbornik radova

Beograd 2023.

Izdavač:

Udruženje za upravljanje projektima Srbije – IPMA Srbija

Za izdavača:

Prof. dr Vladimir Obradović

Štampa:

Udruženje za upravljanje projektima Srbije – IPMA Srbija

ISBN 978-86-86385-25-3